

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ

**INSTRUKCE VRCHNÍ ŘEDITELKY PRO ŘÍZENÍ SEKCE 7
č. 13/2023**

Věc: **Sjednocení postupu při aplikaci zákona č. 407/2023 Sb., kterým se mění zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 73/2011 Sb., o Úřadu práce České republiky a o změně souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony – ZMĚNY V OBLASTI POMOCI V HMOTNÉ NOUZI A V OBLASTI HUMANITÁRNÍ DÁVKY**

Určeno pro: Úřad práce České republiky
Odbor odvolání a správních činností nepojistných dávek a LPS MPSV

Účinnost od: schválení vrchní ředitelkou sekce 7

Zrušovaný řídicí akt MPSV: - 0 -

Zpracovatel: Odbor nepojistných sociálních a rodinných dávek

Č. j.: MPSV-2023/251166-752

Počet stran: 16

Předkladatel: **Mgr. Kateřina Jirková**
ředitelka odboru nepojistných sociálních a rodinných dávek

Dne: 12. 12. 2023

Schválil: **Ing. Iva Merhautová, MBA**
vrchní ředitelka sekce sociálního pojištění a nepojistných dávek

Dne: 28. 12. 2023

Za účelem sjednocení postupu krajských poboček a pobočky pro hlavní město Prahu Úřadu práce České republiky a Odboru odvolání a správních činností nepojistných dávek a LPS MPSV:

1. Vydávám

Instrukci Sjednocení postupu při aplikaci zákona č. 407/2023 Sb., kterým se mění zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 73/2011 Sb., o Úřadu práce České republiky a o změně souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony – **ZMĚNY V OBLASTI POMOCI V HMOTNÉ NOUZI A V OBLASTI HUMANITÁRNÍ DÁVKY.**

2. Ukládám

Úřadu práce České republiky a Odboru odvolání a správních činností nepojistných dávek a LPS MPSV zajistit realizaci plnění povinností vyplývajících z této instrukce.

Instrukce nabývá účinnosti dnem podpisu vrchní ředitelkou sekce.

Ing. Iva Merhautová, MBA

vrchní ředitelka sekce sociálního pojištění a nepojistných dávek

Dne 27. 12. 2023 byl ve Sbírce zákonů v částce 188 publikován zákon č. 407/2023 Sb., kterým se mění zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 73/2011 Sb., o Úřadu práce České republiky a o změně souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony (dále jen „novela“).

Instrukce se týká změn **v oblasti pomoci v hmotné nouzi (část A) a v oblasti humanitární dávky (část B).**

Vzhledem k dělené účinnosti novely bude pro přehlednost **účinnost jednotlivých opatření** uvedena pro každý bod samostatně.

Jelikož novela má aplikační dopady na postup Úřadu práce České republiky (dále jen „ÚP ČR“) a Ministerstva práce a sociálních věcí (dále jen „MPSV“) v prvoinstančním a druhoinstančním řízení o dávkách podle zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „ZPHN“) a aplikační dopad na postup ÚP ČR podle zákona č. 66/2022 Sb., o opatřeních v oblasti zaměstnanosti a oblasti sociálního zabezpečení v souvislosti s ozbrojeným konfliktem na území Ukrajiny vyvolaným invazí vojsk Ruské federace (dále jen „Lex Ukrajina“), vydává se tato instrukce ke sjednocení postupu.

Část A – Změny v ZPHN

Článek I.

Rozšíření subjektů vykonávajících státní správu v oblasti pomoci v hmotné nouzi

1. Novela upravuje možnost uzavření **veřejnoprávní smlouvy mezi MPSV a držitelem poštovní licence** (Česká pošta s. p.), podle které může držitel poštovní licence v určitém omezeném rozsahu, který stanoví novela, vykonávat státní správu podle ZPHN.
2. Předmětná úprava nijak nezasáhne do rozhodovací praxe, resp. do posuzování nároku, které přísluší ÚP ČR. Novela definuje přesně činnosti, které bude moci držitel poštovní licence na základě veřejnoprávní smlouvy vykonávat. Maximální rozsah těchto činností je novelou omezen na **přijímání podání a podkladů pro vydání rozhodnutí a jejich následné předání ÚP ČR**. Pracovníci držitele poštovní licence budou zároveň moci poskytovat klientům základní poradenství, jež se vztahuje k úpravě ZPHN.

3. Nově je tak možné **žádost o dávku** podle ZPHN podat též (kromě stávajících způsobů podání žádosti) v kterékoliv provozovně držitele poštovní licence. Řízení o žádosti je v tomto případě zahájeno dnem jejího podání v provozovně držitele poštovní licence.
4. Nově lze dále činit **podání** podle ZPHN (kromě stávajících způsobů učinění podání) také v kterékoliv provozovně držitele poštovní licence. Podání vůči příslušné krajské pobočce Úřadu práce je v tomto případě učiněno dnem, kdy bylo přijato v provozovně držitele poštovní licence.
5. Působnost držitele poštovní licence v popsaném rozsahu může být realizována pouze za předpokladu, že existuje příslušná veřejnoprávní smlouva, která je účinná.
6. Pro úplnost je vhodné na tomto místě uvést, že obdobnou veřejnoprávní smlouvu může MPSV s držitelem licence uzavřít i podle zákona o náhradním výživném a podle zákona o státní sociální podpoře.

Účinnost: První den druhého kalendářního měsíce následujícího po vyhlášení novely.

Článek II. Zjednodušení a digitalizace řízení

1. Novela zavádí legislativní zkratku „**povinná osoba**“¹ pro státní orgány, další právnické osoby a fyzické osoby (vyjma příjemců dávek a osob společně posuzovaných), které jsou povinny na výzvu ÚP ČR sdělit bezodkladně a bezplatně údaje rozhodné pro nárok na dávku, její výši nebo výplatu.

Účinnost: 1. ledna 2024.

2. Novela zavádí, jako jednu z dalších podmínek nároku na výplatu dávky, požadavek písemného souhlasu žadatele a osob společně posuzovaných s tím, aby povinné osoby sdělily ÚP ČR v rámci jeho postupu při vyhodnocení nároku na dávku, rozhodné skutečnosti pro nárok². Tato úprava souvisí se zjednodušením řízení, kdy žadatel (účastník řízení) nebude muset dokládat jako doposud některá potvrzení v listinné podobě, přičemž rozhodné skutečnosti si bude zajišťovat ÚP ČR ze své pozice automatizovanou formou.

¹ § 50 odst. 1 ZPHN, ve znění novely.

² § 38 odst. 4 ZPHN, ve znění novely.

Tento postup je nezbytně podmíněn souhlasem žadatele a společně posuzovaných osob, kterých se dokládáné skutečnosti dotýkají.

Jestliže povinné osoby mohou sdělit údaje rozhodné pro nárok na dávku, její výši nebo výplatu jen za podmínky, že byly pro sdělení takových údajů zbaveny mlčenlivosti, má se za to, že jsou pro případ uvedených údajů mlčenlivosti zbaveny, jestliže jim ÚP ČR písemně sdělil, že osoba, jíž se takové údaje týkají, dala podle předchozího odstavce písemný souhlas k tomu, aby povinné osoby sdělily ÚP ČR uvedené údaje.

Účinnost: 1. ledna 2024.

3. Novela stanoví, že MPSV může s povinnou osobou uzavřít dohodu o výměně údajů rozhodných pro nárok na dávku prostřednictvím informačního systému. V případě, že dojde k uzavření této dohody, bude ÚP ČR zasílat výzvy ke sdělení údajů výhradně prostřednictvím informačního systému a povinné osoby budou na takové výzvy odpovídat rovněž výhradně prostřednictvím informačního systému. Účinky doručení výzvy povinné osobě v těchto případech nastanou okamžikem, kdy se povinná osoba do informačního systému přihlásí.

Povinnými náležitostmi dohody jsou specifikace, formát a struktura výzev a sdělovaných údajů a dále způsob přihlašování a jeho zaznamenávání a ověřování v rámci informačního systému.³

Účinnost: 1. července 2024.

Článek III.

Digitalizace ve vztahu k povinnosti peněžních ústavů⁴

1. Novela zavádí za účelem zjednodušení postupu ÚP ČR v rámci vyhodnocení nároku na dávky **možnost ověřit digitální formou informace od peněžních ústavů⁵**, jež se týkají příjmových a majetkových poměrů žadatele o dávku, příjemce dávky a osob s ním společně posuzovaných. Peněžní ústav je povinen poskytnout informace za předpokladu, že žádost je podána elektronicky datovým souborem a má veškeré obsahové náležitosti, formát a strukturu, které stanoví prováděcí právní předpis.⁶

³ § 50b odst. 2 ZPHN, ve znění novely s účinností prvního dne druhého kalendářního měsíce následujícího po vyhlášení novely.

⁴ Údaje získané na žádost od peněžních ústavů jsou automaticky považované za údaje vedené v Jednotném informačním systému práce a sociálních věcí.

⁵ Peněžními ústavu jsou banky, pobočky zahraničních bank, spořitelní a úvěrní družstva, instituce elektronických peněz, pobočky zahraničních institucí elektronických peněz, vydavatelé elektronických peněz malého rozsahu, platební instituce, pobočky zahraničních platebních institucí a poskytovatelé platebních služeb malého rozsahu.

⁶ § 50a ZPHN, ve znění novely.

2. **Povinnost žadatele o dávku, příjemce dávky a osob společně posuzovaných, jež vyplývá z § 49 odst. 1 ZPHN⁷, není novou úpravou nijak dotčena.** Novela pouze usnadní postup ÚP ČR v rámci ověření žadatelem a příjemcem dávky tvrzených skutečností. ÚP ČR požádá o sdělení informace peněžní ústav ve smyslu nové úpravy **pouze v případech, kdy vyhodnotí potřebu rozhodné skutečnosti ve vztahu k příslušné žádosti o dávku ověřit⁸ (k příslušnému spisu po přiznání nároku na dávku, k ověření pokračování nároku), a to kdykoliv v průběhu řízení.** Znamená to, že nadále budou žadatelé a příjemci dávek pomoci v hmotné nouzi dokládat výpis z bankovního účtu, pokud tuto skutečnost bude ÚP ČR požadovat. V případě, že bude žadatel nebo příjemce dávky vyzván, aby výpis z bankovního účtu předložil, a ten této výzvě nevyhoví, požádá ÚP ČR o tuto informaci peněžní ústav⁹.
3. V případě, že žádost ze strany ÚP ČR nebyla podána v souladu s prováděcím předpisem, jak je uvedeno v bodu 1. tohoto článku, nevzniká peněžnímu ústavu povinnost informaci poskytnout. Zároveň se tento postup neuplatní pro účely zjištění údajů, týká-li se součinnost údajů o mzdě nebo jiném příjmu vypláceném peněžním ústavem nebo srážek prováděných z tohoto příjmu.
4. Povinnost peněžního ústavu sdělit údaje na žádost ÚP ČR je rovněž zakotvena v zákoně č. 21/1992 Sb., o bankách, ve znění pozdějších předpisů, a v zákoně č. 87/1995 Sb., o spořitelních a úvěrních družstvech a některých opatřeních s tím souvisejících a o doplnění zákona České národní rady č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů.

Účinnost: Prvním dnem sedmého kalendářního měsíce následujícího po vyhlášení novely.

⁷ § 49 odst. 1 ZPHN: Žadatel o dávku, příjemce i společně posuzované osoby jsou povinni

a) osvědčit skutečnosti rozhodné pro nárok na dávku, na její výši nebo výplatu a na výzvu se osobně dostavit k příslušnému orgánu pomoci v hmotné nouzi, nebrání-li tomu těžko překonatelné překážky, zejména zdravotní stav,

b) podrobit se vyšetření zdravotního stavu pro účely posouzení invalidity třetího stupně, lékařem plnicím úkoly okresní správy sociálního zabezpečení, popřípadě lékařem určeným Českou správou sociálního zabezpečení, vyšetření zdravotního stavu poskytovatelem zdravotních služeb určeném okresní správou sociálního zabezpečení anebo jinému odbornému vyšetření, předložit určenému poskytovateli zdravotních služeb lékařské nálezy ošetřujících lékařů, které jim byly vydány, sdělit a doložit další údaje, které jsou významné pro vypracování posudku, nebo poskytnout jinou součinnost, která je potřebná k vypracování posudku, jsou-li k tomu okresní správou sociálního zabezpečení vyzváni, a to ve lhůtě, kterou okresní správa sociálního zabezpečení určí.

⁸ Tento postup bude upraven v aplikačním programu.

⁹ Nemělo by v těchto případech docházet k situaci, že ÚP ČR kvůli nesplnění výzvy s požadavkem doložit výpis z bankovního účtu, bude při nevyhovění výzvy žádost zamítat nebo dávku odejímat, protože si může tuto skutečnost zjistit přímo od peněžního ústavu.

Článek IV. Digitalizace ve vztahu k povinnosti zaměstnavatelů, dodavatelů plynů a elektřiny¹⁰

1. Novela specifikuje způsob doručení potvrzení o výši rozhodného příjmu zaměstnavatelem, a to na doručení pouze dálkovým přístupem datovou zprávou do datové schránky určené ÚP ČR, nebo využitím informačního systému.
2. Novela dále specifikuje, v jaké podobě je zaměstnavatel povinen doručit potvrzení o výši rozhodného příjmu, a to podle specifikace komunikace mezi ÚP ČR a zaměstnavatelem a ve formátu, s obsahem a strukturou datové zprávy, které stanoví MPSV vyhláškou¹¹.
3. V případě, že potvrzení nebude splňovat podmínky podle bodu č. 2 tohoto článku, nepřihlíží se k němu. ÚP ČR je v takovém případě **povinen na tyto důsledky upozornit zaměstnavatele, který mu potvrzení doručil.**¹² Nebude-li potvrzení o výši příjmů od zaměstnavatele doručeno na výzvu ÚP ČR, bude vyzván k předložení potvrzení o výši příjmů od zaměstnavatele žadatel o dávku, příjemce dávky, popř. osoba společně posuzovaná.
4. Obdobným způsobem, jak je uvedeno v bodech 1. – 3. tohoto článku, upravuje novela povinnost **pro dodavatele plynu nebo elektřiny** doručit ÚP ČR potvrzení o výši zaplacených nákladů za plyn nebo elektřinu v rozhodném období žadatele (popř. příjemce dávky) nebo společně posuzovanou osobou, popř. potvrzení o výši přeplatku na nákladech za plyn či elektřinu. Také v tomto případě je stanoven formát, obsah a struktura datové zprávy vyhláškou.¹³
5. Nadále zůstává zachováno rozhodné období pro určení odůvodněných nákladů na bydlení, kterým je **aktuální kalendářní měsíc**. Od dodavatelů plynu nebo elektřiny se bude také požadovat údaj o měsíční záloze, kterou má žadatel (popř. příjemce) hradit. Údaje o uhrazených nákladech za plyn nebo elektřinu budou sloužit k tomu, aby ÚP ČR měl povědomí, zda jsou tyto náklady hrazeny¹⁴ (pokud by hrazeny nebyly, lze změnit např. formu výplaty dávky

¹⁰ Údaje získané na výzvu od zaměstnavatelů a dodavatelů energií jsou automaticky považované za údaje vedené v Jednotném informačním systému práce a sociálních věcí.

¹¹ Vyhláška se stane relevantním právním předpisem pro zaměstnavatele, případně dodavatele energií, neboť **bude obsahovat** „technickou“ specifikaci komunikace mezi ÚP ČR a zaměstnavatelem, a to **formát, obsah a strukturu datové zprávy**, jež bude „obsahovat“ údaje o rozhodném příjmu.

¹² § 50b odst. 1 ZPHN, ve znění novely.

¹³ Vyhláška se stane relevantním právním předpisem pro dodavatele energií, neboť **bude obsahovat** „technickou“ specifikaci komunikace mezi ÚP ČR a dodavatelem, a to **formát, obsah a strukturu datové zprávy**, jež bude „obsahovat“ údaje o nákladech za energie.

¹⁴ § 72 odst. 3 písm. g) a odst. 4 písm. f) ZPHN vyžaduje od osoby doložit mj. úhrady za energie.

na přímou úhradu). Údaje o přeplatcích pak mohou mít vliv na odůvodněné náklady na bydlení¹⁵.

6. Podmínkou využití tohoto postupu je, že žadatel a společně posuzovaná osoba dali k výše uvedenému postupu souhlas (podle ustanovení § 38 odst. 4 novely – viz článek II bod 2.) a žadatel doložil ÚP ČR data potřebná k identifikaci svého dodavatele plynu a elektřiny a odběrného místa, případně identifikaci dodavatele plynu a elektřiny společně posuzovaných osob.

Účinnost: 1. července 2024.

Článek V.

Změna a zpřesnění úpravy hodnocení příjmů

1. Novelou se vypouští právní úprava, která doposud vymezovala okruh příjmů (byly stanoveny výjimky ze započitatelných příjmů), které nebyly zohledňovány pro účely určení tzv. přiměřených nákladů na bydlení, o které se snižuje započitatelný příjem pro účely příspěvku na živobytí¹⁶. Tato změna zpřehlední konstrukci výpočtu nároku na příspěvek na živobytí, kdy jsou započitatelné příjmy jasně vymezeny v zákoně č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, ve znění pozdějších předpisů, a tyto příjmy budou i zohledňovanými příjmy při stanovení přiměřených nákladů na bydlení.
2. Novela jednoznačně stanoví, že z hlediska zápočtu příjmů je **rozhodující vždy skutečnost, kdy byl příjem osobě vyplacen**, nikoliv za které období náležel. Jinými slovy, novela deklaruje stávající zavedenou praxi, kdy se přihlíží k aktuální situaci žadatele, příjemce dávky a osob společně posuzovaných¹⁷.
3. Novela dále výslovně deklaruje, že příjmy, jež jsou klasifikovány jako započitatelné, se započtou **v jejich celkové započitatelné výši**. Novela výslovně stanoví, že do příjmů se v měsíci, v němž bylo vyplaceno započte i plnění z nároků a pohledávek žadatele, příjemce dávky a osob společně posuzovaných, přestože nebylo vyplaceno přímo osobě nebo s ní společně

¹⁵ Viz Instrukce č. 12/2019.

¹⁶ Již nebude existovat ustanovení § 9 odst. 3 ZPHN: „*Za příjem pro určení přiměřených nákladů na bydlení se považuje příjem uvedený v odstavci 1, s výjimkou*

a) dávek péčovské péče,

b) příjmu uvedeného v § 7 odst. 1 písm. c) zákona o životním a existenčním minimu a

c) příjmů uvedených v § 7 odst. 2 písm. l) zákona o životním a existenčním minimu.“

Znamená to, že po účinnosti novely i výše uvedené příjmy, budou zohledňovány pro určení přiměřených nákladů na bydlení, proto touto úpravou může v těchto případech docházet k navýšení příspěvku na živobytí.

¹⁷ § 9 odst. 3 ZPHN, ve znění novely, bude upraven: „*Příjmy se započítávají v tom rozhodném období, v němž byly vyplaceny, pokud zákon nestanoví jinak.*“

posuzované osobě. Toto pravidlo se uplatní i tehdy, jsou-li příjmy předmětem srážek. V případech, kdy jsou příjmy předmětem výkonu rozhodnutí srážkami z příjmu, **započtou se vždy ve výši před provedením těchto srážek.** Nedochozí tedy k změně zavedené praxe¹⁸.

4. Novela **zpřesňuje definici tzv. podstatného poklesu příjmu.** Doposud byl tento pojem upřesněn v rámci metodiky pouze výkladem. Jedná se o specifický přístup v rámci stanovení rozhodného období, za které se zjišťují příjmy při podání žádosti u opakujících se dávek pomoci v hmotné nouzi. Rozhodné období, které ZPHN stanoví jako 3 kalendářní měsíce předcházející aktuálnímu kalendářnímu měsíci, může být tak upraveno a novela definuje jednoznačně situace, kdy jsou pro tento postup splněny podmínky, resp. stanoví, jaké situace splňují podmínky podstatného poklesu příjmu, a to konkrétně co do jeho výše. Novela tak jednoznačně stanoví, že **podstatný pokles příjmu nastává vždy, kdy dojde ke snížení nebo ztrátě příjmu alespoň o jednu třetinu** (výklad současné praxe). Zároveň výslovně stanoví, že charakter příjmu **musí být opakující se příjem**, což také koresponduje s doposud zavedenou praxí. Současně novela ponechává demonstrativní (příkladný) výčet typu opakujících se příjmů. Bude se tak **zpravidla** jednat o situace, kdy osoba ztratí příjem nebo část opakujícího se příjmu z výdělečné činnosti, z podpory v nezaměstnanosti nebo podpory při rekvalifikaci, z rodičovského příspěvku či z dávek nemocenského pojištění¹⁹.
5. Při započítávání příjmů je nutné mít na paměti, že nadále zůstává v ZPHN zakotvena možnost, že příjmy nebo jejich část, jejichž zápočet do rozhodného příjmu pro účely stanovení nároku na dávku by nebylo s ohledem na účel, pro který má být dávka poskytnuta, spravedlivé požadovat, orgán pomoci v hmotné nouzi do rozhodného příjmu nezapočítá.

Účinnost: 1. ledna 2024.

¹⁸ § 9 odst. 4 ZPHN, ve znění novely, je upraven: „Do příjmu se v tom rozhodném období, v němž bylo vyplaceno, započte i plnění z nároků a pohledávek osoby nebo společně posuzované osoby, přestože nebylo vyplaceno přímo osobě nebo s ní společně posuzované osobě. Pokud je na příjmu osoby a společně posuzované osoby prováděn výkon rozhodnutí srážkami z příjmu, započítává se tento příjem ve výši před provedením výkonu rozhodnutí srážkami z příjmu, a to v tom rozhodném období, kdy je osobě a společně posuzované osobě vyplacen příjem po provedení výkonu rozhodnutí srážkami z příjmu.“

¹⁹ § 10 odst. 2 ZPHN, ve znění novely, je upraven: „Rozhodným obdobím, za které se zjišťuje příjem v případě podání žádosti o dávku, je u opakujících se dávek období 3 kalendářních měsíců předcházejících aktuálnímu kalendářnímu měsíci; pokud však došlo u osoby nebo alespoň u jedné ze společně posuzovaných osob k podstatnému poklesu příjmu, a podstatný pokles příjmu v aktuálním kalendářním měsíci nadále trvá, rozhodné období počíná kalendářním měsícem, ve kterém k podstatnému poklesu příjmu došlo, nejdříve však kalendářním měsícem, který o 2 kalendářní měsíce předchází aktuálnímu kalendářnímu měsíci a končí aktuálním kalendářním měsícem; za podstatný pokles příjmu se považuje **snížení nebo ztráta měsíčně se opakujícího příjmu alespoň o jednu třetinu, a to zejména příjmu z výdělečné činnosti, z podpory v nezaměstnanosti nebo podpory při rekvalifikaci, z rodičovského příspěvku nebo z dávek nemocenského pojištění.**“

Článek VI.

Některá další zpřesnění úpravy podmínek nároku na opakující se dávky

1. Novela upravuje definici, co se považuje za **projevenou snahu o zvýšení příjmu vlastní prací**.²⁰ Za projevenou snahu lze považovat i činnost ve spojení se sociální prací a aktivní součinnost ve spojitosti se sociální prací s pověřeným obecním úřadem, obecním úřadem obcí s rozšířenou působností a újezdním úřadem.
2. Novela upravuje postup v rámci stanovení výše částky živobytí u příjemců a osob společně posuzovaných, kteří pobírají příspěvek na živobytí déle než 6 kalendářních měsíců, a kdy těmto osobám nenáleží zvýšení částky živobytí a tato částka klesá na částku existenčního minima²¹. **Novela zpřesňuje a zpřehledňuje dosavadní úpravu výjimek uvedených § 24 odst. 1 písm. f) ZPHN**, kdy se tento postup neuplatní. Nově jsou výjimky upraveny tak, že **osoba, která je výdělečně činná, musí mít současně z této činnosti příjem ve smyslu § 3 odst. 1 písm. a) ZPHN** (tj. příjem alespoň za 20 hodin pracovního nebo obdobného vztahu za měsíc). Současně novela výslovně stanoví, že **postup se neuplatní v případě osob, kterým výkon veřejné služby, výdělečná činnost nebo účast na projektech organizovaných prostřednictvím ÚP ČR nebyly nabídnuty**. Jestliže výše uvedené aktivity ÚP ČR příjemci příspěvku na živobytí (osobám společně posuzovaným) nabídl a tito je odmítli vykonávat, v tomto případě se snižuje i nadále částka živobytí na existenční minimum.²² Je nutné, aby byl součástí spisové dokumentace podklad, ze kterého bude zřejmé, že nabídka byla učiněna a byla odmítnuta.

²⁰ § 12 odst. 2 písm. a) ZPHN, ve znění novely, je upraven: „*Za projevenou snahu o zvýšení příjmu vlastní prací se považuje*

a) prokázaná vlastní snaha o zvýšení příjmu z výdělečné činnosti ve smyslu odstavce 1, zejména aktivní součinnosti s krajskou pobočkou Úřadu práce ve spojitosti s evidencí uchazečů o zaměstnání, ve spojitosti se sociální prací, využitím služeb agentur práce, inzerce, nabídek výdělečné činnosti prostřednictvím internetu, a korespondence se zaměstnavateli a aktivní součinnosti ve spojitosti se sociální prací s pověřeným obecním úřadem, obecním úřadem obcí s rozšířenou působností a újezdním úřadem, ...“

²¹ § 24 odst. 1 písm. f) ZPHN, ve znění novely, je upraven:

„*Částka živobytí osoby činí*

f) u osoby, která pobírá příspěvek na živobytí déle než 6 kalendářních měsíců, částku existenčního minima; zvýšení částky živobytí podle § 25 až 28 této osobě nenáleží. Toto ustanovení se nevztahuje na osobu

- 1. u které se nezkoumá snaha zvýšit si příjem vlastní prací (§ 11 odst. 3),*
- 2. s nárokem na podporu v nezaměstnanosti nebo podporu při rekvalifikaci,*
- 3. výdělečně činnou, která má z této výdělečné činnosti příjem ve smyslu aktivity podle § 3 odst. 1 písm. a),*
- 4. invalidní ve druhém stupni,*
- 5. vykonávající veřejnou službu v rozsahu alespoň 20 hodin v kalendářním měsíci, nebo osobu, která se prokazatelně účastní na projektech organizovaných prostřednictvím krajské pobočky Úřadu práce, anebo*
- 6. které výkon veřejné služby, výdělečná činnost nebo účast na projektech organizovaných prostřednictvím krajské pobočky Úřadu práce nebyly nabídnuty, ...“*

²² Výdělečná činnost a projekty organizované prostřednictvím ÚP ČR budou řešeny především na agendě zaměstnanosti ve spojitosti s evidencí uchazečů o zaměstnání, kde také hrozí postih za jejich nesplnění, a to vyřazení z této evidence, čímž by nebyla splněna jedna ze základních podmínek pro nárok na dávky pomoci v hmotné nouzi (s výjimkou osob, které by byly v pracovním nebo obdobném vztahu a měly by z těchto vztahů v rozhodném období příjem, či osob samostatně výdělečně činných, nebo v případě tolerance této podmínky).

3. Novela zpřesňuje úpravu hodnocení možnosti zvýšení příjmu u nezletilých dětí. ÚP ČR nejdříve zjistí v rámci nezbytné spolupráce s příslušným orgánem sociálně-právní ochrany nezletilých dětí, zda majetek dětí nebo jejich pohledávky a nároky je možné uplatnit. Následně postupuje ÚP ČR podle úpravy obsažené v § 26 a 27 ZPHN, přičemž sankce zde uvedené se vždy uplatní výhradně vůči ostatním osobám v okruhu, nikoliv vůči dítěti. Nedochozí tedy k změně zavedené praxe²³.
4. Novela výslovně stanoví, že i v případech, kdy je dávka odejmuta, snížena, popř. výplata zastavena z důvodu nového posouzení nároku na dávku a její výši, není tím nijak dotčena odpovědnost příjemce a společně posuzovaných osob za případný přeplatek. Také na tyto osoby se uplatní postup podle § 51 ZPHN.
5. Novela dále výslovně zpřesňuje, že také v případech řízení o přeplatku je řízení zahájeno ve smyslu § 69 odst. 2 ZPHN z moci úřední.

Účinnost: 1. ledna 2024.

Článek VII.

Nová skutková podstata přestupku v oblasti pomoci v hmotné nouzi

1. Novelou se zakotvuje nová skutková podstata přestupku fyzických a právnických osob pro případy, kdy tato osoba sice splní povinnost dle § 50a nebo § 50b odst. 1 ZPHN, ve znění novely²⁴ (např. zašle na žádost nebo výzvu orgánu pomoci v hmotné nouzi informace o bankovním účtu nebo potvrzení o výši příjmu, případně potvrzení o výši zaplacených nákladů za plyn nebo elektřinu), ale neučiní tak ve stanovené lhůtě dálkovým přístupem datovou zprávou do datové schránky určené Úřadem práce nebo využitím informačního

²³ § 28 ZPHN, ve znění novely, je upraven:

„Hodnocení možnosti zvýšení příjmu u nezletilých dětí

Při hodnocení možnosti zvýšení příjmu u nezletilých dětí se postupuje podle § 26 nebo § 27. Pokud není využíván majetek nezletilého dítěte, přestože by mohl být ve prospěch společně posuzovaných osob využíván, nebo nejsou řádně uplatněny nároky a pohledávky tohoto dítěte, sankce podle § 26 nebo 27 jsou uplatňovány u ostatních společně posuzovaných osob. Při zjišťování možnosti zvýšení příjmu využitím majetku nebo nároků a pohledávek u nezletilých dětí je orgán pomoci v hmotné nouzi povinen spolupracovat s příslušným orgánem sociálně-právní ochrany dětí.“

²⁴ § 57 odst. 2 ZPHN, ve znění novely, je upraven:

„Fyzická osoba se dopustí přestupku tím, že na výzvu podle § 50, § 50a nebo § 50b odst. 1 nesdělí údaje rozhodné pro nárok na dávku, její výši a výplatu, nebo údaje nesdělí ve stanovené lhůtě podle specifikace, ve formátu a struktuře, kterou stanovilo ministerstvo vyhláškou.“

§ 58 odst. 1 ZPHN, ve znění novely, je upraven:

„Právnická osoba se dopustí přestupku tím, že na výzvu podle § 50, § 50a nebo § 50b odst. 1 nesdělí údaje rozhodné pro nárok na dávku, její výši a výplatu, nebo údaje nesdělí ve stanovené lhůtě podle specifikace, ve formátu a struktuře, kterou stanovilo ministerstvo vyhláškou.“

systemu podle specifikace komunikace a ve formátu, s obsahem a strukturou datové zprávy stanovené vyhláškou.

Účinnost: Prvním dnem sedmého kalendářního měsíce následujícího po vyhlášení novely (pro peněžní ústavy) a 1. července 2024 (pro zaměstnavatele a dodavatele elektřiny a plynu).

Článek VIII. Přechodná ustanovení

Novela stanoví řízení o dávkách zahájená a pravomocně neskončená před nabytím účinnosti této novely dokončit ve znění této novely od nabytí účinnosti. **Tzn., že se všechna nedokončená řízení budou již řídit podle výše uvedených změn, a to vždy od data jejich účinnosti.**

Část B – Změny v Lex Ukrajina

Článek I. Změny výše nákladů na bydlení u zranitelných osob

- 1. Novela upravuje výši započitatelných nákladů na bydlení v humanitární dávce²⁵.** Nově umožňuje stanovit odlišně výši dosavadních nákladů na bydlení cizinci s dočasnou ochranou (dále jen „cizinec s DO“), který je zranitelnou osobou a je uveden v ustanovení § 6b odst. 1 písm. a) nebo v § 6b odst. 1 písm. e) bodech 1 až 6 Lex Ukrajina. **Zranitelným osobám může být započtena výše nákladů na bydlení pro účely nároku a výše humanitární dávky v rozdílné (zvýšené) výši než u osob, které zranitelné nejsou.**

Za zranitelnou osobu s DO se považuje²⁶:

1. nezletilé děti do 18 let
2. studující osoba v ČR do 26 let
3. osoba pečující o dítě do věku 6 let
4. těhotná žena
5. osoba starší 65 let
6. osoba invalidní nebo zdravotně postižená
7. osoba pečující o osobu invalidní nebo zdravotně postiženou

- 2. Výše započitatelných nákladů na bydlení pro zranitelné cizince s DO se stanoví nařízením vlády²⁷.**

²⁵ § 6b odst.3 zákona č. 66/2022 Lex Ukrajina, ve znění novely.

²⁶ Podrobně jsou zranitelné osoby uvedeny v Instrukci č. 6/2023 k novele Lex Ukrajina V.

²⁷ Znamená to, že až po vydání nařízení vlády, resp. po jeho nabytí účinnosti, budou moci být rozdílné částky započitatelných nákladů na bydlení u zranitelných cizinců s DO použity.

Účinnost: První den následující po dni vyhlášení novely.

Článek II.

Digitalizace ve vztahu k povinnosti zaměstnavatelů

1. Novela stanoví možnost **prodloužit zaměstnavatelům lhůtu pro doručení potvrzení o výši rozhodných příjmů z 8 dnů na dobu delší.**
2. Novela stanoví **způsob doručení potvrzení o výši rozhodného příjmu zaměstnavatelem, a to na doručení pouze dálkovým přístupem datovou zprávou do datové schránky určené Úřadem práce, nebo využitím informačního systému.**
3. Novela dále specifikuje, v jaké podobě je zaměstnavatel povinen doručit potvrzení o výši rozhodného příjmu, a to **podle specifikace komunikace mezi krajskou pobočkou ÚP ČR a zaměstnavatelem a ve formátu, s obsahem a strukturou datové zprávy, které stanoví MPSV vyhláškou²⁸.**
4. Novelou je stanoveno, že nespĺňuje-li potvrzení o výši příjmu doložené **zaměstnavatelem podmínky** komunikace stanovené vyhláškou, **nepřihlíží se k němu.** Současně je krajská pobočka **ÚP ČR povinna upozornit zaměstnavatele, který jí doručil potvrzení nespĺňující tyto podmínky, na tuto skutečnost a současně mu sdělit, že se k tomuto potvrzení nepřihlíží.**
5. V žádosti je povinnost uvést identifikační údaje zaměstnavatele žadatele a cizinců s DO, kteří spolu bydlí a společně uhrazují náklady na svoje potřeby. Nadále zůstává zachováno, že skutečnosti uvedené v žádosti žadatel doloží všemi dostupnými doklady nebo čestným prohlášením. **Nově je upraveno, že čestné prohlášení nelze využít pro údaje o příjmu ze závislé činnosti vykonávané v České republice, který žadatel dokládá potvrzením od zaměstnavatele.**
6. Není-li potvrzení o příjmech ze závislé činnosti vykonávané v České republice předloženo žadatelem o humanitární dávku, vyzve krajská pobočka ÚP ČR zaměstnavatele k zaslání potvrzení o výši příjmu žadatele a cizinců s DO, kteří spolu bydlí a společně uhrazují náklady na svoje potřeby. Nejistí-li krajská pobočka ÚP ČR příjem ze závislé činnosti tímto postupem, vyzve k předložení potvrzení o výši příjmu žadatele o dávku.

²⁸ Vyhláška se stane relevantním právním předpisem pro zaměstnavatele, neboť **bude obsahovat** „technickou“ specifikaci komunikace mezi ÚP ČR a zaměstnavatelem, a to **formát, obsah a strukturu datové zprávy**, jež bude „obsahovat“ údaje o rozhodném příjmu.

Účinnost: První den následující po dni vyhlášení novely.

7. Novela stanoví, že MPSV může **se zaměstnavatelem uzavřít dohodu o výměně údajů rozhodných pro nárok na humanitární dávku prostřednictvím informačního systému**. V takové situaci bude krajská pobočka ÚP ČR zasílat výzvy ke sdělení údajů výhradně prostřednictvím informačního systému a zaměstnavatel bude na takové výzvy odpovídat rovněž výhradně prostřednictvím informačního systému. Konkrétní specifikace, formát a struktura výzev a také odpovědí bude stanovena dohodou, přičemž se předpokládá využití elektronických formulářů či datových vět.

Účinnost: První den sedmého kalendářního měsíce následujícího po vyhlášení novely.

Článek III.

Digitalizace ve vztahu k povinnosti peněžních ústavů

1. Novela zavádí za účelem zjednodušení postupu ÚP ČR v rámci vyhodnocení nároku žadatele o humanitární dávku **možnost ověřit digitální formou informace od peněžních ústavů²⁹**, jež se týkají majetkových poměrů cizinců s DO, kteří spolu bydlí a společně uhrazují náklady na svoje potřeby. Peněžní ústav je povinen poskytnout informace za předpokladu, že žádost je podána elektronicky datovým souborem a má veškeré obsahové náležitosti, formát a strukturu, které stanoví prováděcí právní předpis.
2. Novela usnadňuje postup ÚP ČR v rámci ověření žadatelem tvrzených skutečností. Krajská pobočka ÚP ČR požádá o sdělení informace peněžní ústav ve smyslu nové úpravy **pouze v případech, kdy vyhodnotí potřebu rozhodné skutečnosti ve vztahu k příslušné žádosti o dávku ověřit³⁰**. Povinnost doložení výpisu z bankovního účtu ze strany žadatele o dávku a společně posuzovaných osob tímto není nijak dotčena.
3. V případě, že žádost ze strany krajské pobočky ÚP ČR nebyla podána v souladu s prováděcím předpisem, jak je uvedeno v bodu 1. tohoto článku, nevzniká peněžnímu ústavu povinnost informaci poskytnout. Zároveň se tento postup neuplatní pro účely zjištění údajů o výplatě mzdy či jiných peněžních příjmů, popř. srážek prováděných z příjmů žadatele a osob společně posuzovaných.

²⁹ Peněžními ústavami jsou banky, pobočky zahraničních bank, spořitelny a úvěrní družstva, instituce elektronických peněz, pobočky zahraničních institucí elektronických peněz, vydavatelé elektronických peněz malého rozsahu, platební instituce, pobočky zahraničních platebních institucí a poskytovatelé platebních služeb malého rozsahu.

³⁰ Tento postup bude upraven v aplikačním programu.

4. Povinnost peněžního ústavu sdělit údaje na žádost krajské pobočky ÚP ČR je rovněž zakotvena v zákoně č. 21/1992 Sb., o bankách, ve znění pozdějších předpisů, a v zákoně č. 87/1995 Sb., o spořitelních a úvěrních družstvech a některých patřících s tím souvisejících a o doplnění zákona České národní rady č.586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů.

Účinnost: První den sedmého kalendářního měsíce následujícího po vyhlášení novely.

Článek IV.

Společná ustanovení k udělování souhlasu a ověřování rozhodných skutečností

1. Nově se do žádosti o humanitární dávku požaduje doplnit u žadatele a cizinců s DO, kteří spolu bydlí a uhrazují společně náklady na své potřeby, **registrační číslo evidenční karty daňového poplatníka na Ukrajině, pokud mu bylo uděleno**. V případě, že výše uvedeným osobám registrační číslo evidenční karty daňového poplatníka na Ukrajině nebylo uděleno nebo mu není známo, tak se doplní údaj o místě pobytu na Ukrajině, kde bydlel ještě před udělením DO. Registrační číslo evidenční karty daňového poplatníka na Ukrajině je identifikačním údajem, podle kterého bude možné kontrolovat příjmy žadatele a cizinců s DO, kteří spolu bydlí a uhrazují společně náklady na své potřeby, v případě, že se povede dálkové napojení na ukrajinské příslušné subjekty, které příjmy poskytují³¹.
2. Novelou se doplňuje, že podáním žádosti žadatel a osoby s ním společně posuzované **souhlasí** s tím, že si krajská pobočka ÚP ČR může ověřit všechny skutečnosti a údaje uvedené v žádosti, a za účelem ověření uvedených skutečností a údajů souhlasí i s jejich **předáváním příslušným orgánům Ukrajiny** a s předáváním výsledků zjištěných při ověření rozhodných skutečností a údajů příslušnými orgány Ukrajiny krajské pobočce ÚP ČR.
3. ÚP ČR si tak může pro účely kontroly a výměny potřebných údajů s příslušnými orgány Ukrajiny ověřit rozhodné skutečnosti pro nárok a výši humanitární dávky. Orgány Ukrajiny jsou tak vyslovením souhlasu žadatele o humanitární dávku a osoby s ním společně posuzované **zbaveny mlčenlivosti**.
4. V rámci elektronické žádosti bude tato část dostatečně upravena.

Účinnost: První den následující po dni vyhlášení novely.

³¹ Registrační číslo evidenční karty daňového poplatníka na Ukrajině bude jako položka k vyplnění v žádosti o humanitární dávku upravena až v okamžiku, kdy bude připraveno dálkové připojení s příslušnými ukrajinskými subjekty.

Článek V.
Platnost zákona Lex Ukrajina

Novela oddaluje pozbytí platnosti zákona Lex Ukrajina z 31. března 2024 na 31. března 2025.

Ing. Iva Merhautová. MBA
vrchní ředitelka sekce sociálního pojištění a nepojistných dávek